

УДК 327.8

Ветринський І., кандидат політичних наук, науковий співробітник, Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України (Україна, Київ), salcicha@mail.ru

Розвиток України в контексті глобальних геополітичних та гео економічних трансформацій

Робиться спроба розглянути специфіку кореляції геополітики та гео економіки, їх місце й роль в глобальних трансформаційних процесах сучасності, а також окреслюються базові імперативи для антикризового розвитку України.

Ключові слова: геополітика, гео економіка, глобалізація, стратегія національного розвитку.

Vietrynskyi I., Political Science, Research Fellow, Institute of World Economy and International Relations, National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kiev), salcicha@mail.ru

Development of Ukraine in the context of global geopolitical and geo-economic transformations

The article tells us the specificity of geopolitics and geo-economic correlation in the global context. The role and place of geopolitics and geo-economic in the global transformation processes are also considered. Also the main idea of this article is to outline the basic imperatives for crisis development of Ukraine.

It must be emphasized that geopolitics and geo-economic are naturally connected but it would be wrong to consider them like identical concepts. In our opinion the main difference between these two categories is the absence of military purposes and instrument in geo-economic strategies. In turn, it is traditionally for geopolitics to follow the national security interests and seek to dominate in regional or global level.

Ukrainian national strategy of crisis development includes such directions: 1) definition of foreign policy vector; 2) providing investments for intensification of national economy; 3) reform of the judicial system according to European standards; 4) implementation of internal reforms aimed at improving the investment climate.

Keywords: geopolitics, geo-economic, globalization, national development strategy.

Ветринский И., кандидат политических наук, научный сотрудник, Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины (Украина, Киев), salcicha@mail.ru

Развитие Украины в контексте глобальных геополитических и геоэкономических трансформаций

Делается попытка рассмотреть специфику корреляции геополитики и геоэкономике, их роль и место в глобальных трансформационных процессах современности, а также выделяются базовые императивы для антикризисного развития Украины.

Ключевые слова: геополитика, геоэкономика, глобализация, стратегия национального развития.

Невизначений характер сучасної міжнародної системи спонукає до постійного пошуку форм та методів дослідження її природи й специфіки. Це необхідно в першу чергу для розуміння закономірностей розвитку системи, здійснення аналізу цього процесу, а також прогнозування його напрямів. Епоха глобалізації – одна з найбільш поширених назв постбіполярного періоду в історії міжнародних відносин, що підкреслює визначальний вплив процесу глобалізації на природу трансформацій міжнародної системи. Глобалізація породжує розмаїття проблем та завдань, які постають перед більшістю держав світу й актуалізує необхідність комплексного підходу до їх вивчення та вирішення. Кількість чинників, що їх необхідно враховувати під час аналізу сучасних міжнародних процесів, постійно зростає, тож підхід «жорсткого» їх розділення, наприклад, на суто економічні, політичні чи соціальні втрачає об'єктивність. Зростає необхідність синтетичних підходів під час дослідження і побудови стратегій сталого розвитку в умовах глобалізації. Саме тому дослідники все частіше звертаються до геополітики як інструменту та методу аналізу сучасних міжнародних процесів, оскільки синтетичний підхід є основою її науково-теоретичної складової.

Хаотичний характер міжнародної системи загрожує майбутніми глобальними потрясіннями. Яскравим прикладом може слугувати остання світова фінансово-економічна криза, що за певними прогнозами може мати перманентний характер. За цих умов єдиним виходом є побудова ефективної комплексної стратегії розвитку держави, яка б враховувала її національні інтереси та їх кореляцію з актуальними глобальними процесами сучасності. Саме такі функції покликана виконати сучасна геополітична стра-

тегія, акценти в якій поступово зміщуються з військово-стратегічних пріоритетів на користь соціально-економічних. Для транзитивних країн та зокрема України цей підхід особливо важливий, оскільки їхні політичні та соціально-економічні системи є найбільш вразливими до впливу глобальних проблем та потрясінь з огляду на їх перехідний, а відповідно нестабільний характер. Геополітична теорія та практика під впливом глобальних трансформацій сучасності зазнала принципових змін. Зокрема, після появи ядерного чинника взаємного стримування між центрами сили, військово-стратегічні інструменти досягнення політичних цілей відійшли на другий план, поступившись місцем економічним. Це дало поштовх до появи такого напряму теоретичних досліджень та практичної діяльності як гео економіка.

В даній статті ми зробимо спробу розглянути специфіку кореляції геополітики та гео економіки, їх місце й роль в глобальних трансформаційних процесах сучасності, та окреслимо базові імперативи для антикризового розвитку України.

На відміну від геополітики, історія досліджень якої налічує вже більш ніж півтора століття, поняття гео економіки є досить новим. Воно з'явилося в кінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття. Гео економіку не можна назвати цілком сформованим вченням, оскільки її статус як автономної дисципліни є не до кінця визначеним. Частина дослідників взагалі розглядає гео економіку лише як складову частину геополітики. «Хрещеним батьком» гео економіки вважають американського дослідника Е.Люттвача, який в своїй статті «Від геополітики до гео економіки: логіка конфлікту, граматики комерції» окреслив нові стратегічні імперативи США зважаючи на принципові зміни в постбіполярному світоустрої. На його думку суперництво між державами не закінчилося разом із завершенням стратегічного протистояння наддержав – воно великою мірою перейшло з військово-стратегічної сфери в економічну [1, с.125]. Тож на думку автора на зміну геополітиці приходять гео економіка – політика орієнтована на перемогу в економічному змаганні. Подібної думки дотримуються також А.Неккесса та Е.Кочетов, а В.Дергачев вважає, що гео економіка – це просто певний етап розвитку геополітики – «нова геополітика» [2]. Проте не дивлячись на великий ступінь взаємопов'язаності та взаємовпливу ототожнювати геополітику з гео економікою не варто, оскільки між ними існує сутнісна різниця як на рівні цілей, так і на рівні інструментарію.

Для більш детального аналізу необхідно розглянути способи ідентифікації, а також специфіку історичного розвитку геополітики і гео економіки.

Геополітика є синтетичним вченням, яке розглядає можливість використання географічних, політичних, економічних, демографічних та інших чинників та метою підвищення «могутності» держави, тобто її домінування в регіоні та світі. Існують різні підходи до визначення та класифікації напрямів розвитку геополітики: так, відповідно до історичних етапів та специфіки процесу розвитку, розрізняють класичну та нову геополітику, своєрідною межею між ними вважають появу ядерної зброї як інструменту стримування, що докорінно змінив всю військово-стратегічну систему світу. За функціональним змістом розділяють теоретичну та практичну геополітику – перша існує та розвивається у вигляді наукових узагальнень, теорій та концепцій, в той час як друга полягає у конкретній діяльності відповідних органів державної влади, політичних еліт, дипломатів. В.Дергачев виділяє традиційну геополітику, що робить акцент на домінуючій ролі географічних факторів в захопленні чужих територій; гео економіку – «нову геополітику з позицій економічної могутності держави чи блоку», а також новітню (дивілізаційну) геополітику – гео філософію, що являє собою науку про міжцивілізаційні відносини і трансформації світового іманентного порядку [2]. Існує також цілий напрям в сучасній англо-американській геополітичній науці відомий як критична геополітика, що має на меті дискурс-аналіз та ревізію традиційних «державо-центричних» геополітичних вчень.

Незалежно від специфіки методів дослідження чи характерних підходів численних геополітичних шкіл, всі вони погоджуються що базовими категоріями, якими оперує геополітика, є географія (ландшафт), сила й домінування. Всі інші чинники є похідними від вищезгаданих. В своїх дослідженнях ми розглядаємо геополітику в першу чергу з точки зору науки – як своєрідний інструмент, метод наукового обґрунтування засад та напрямів зовнішньополітичної стратегії держави, що враховує її політико-географічні чинники й переваги та покликаний забезпечити державі домінуюче положення в регіональній та глобальній системі міжнародних відносин. Зауважимо, що узагальнюючий, синтетичний підхід властивий геополітиці як науковому підходу може бути корисним під час дослідження глобальних процесів сучасності.

Класична геополітика як вчення про зв'язок між географічними чинниками країни та шляхами і засобами досягнення нею могутності і домінування на регіональному, а в перспективі глобальному, рівнях з'являється наприкінці 19 початку 20 століття. Визнаними класиками геополітики вважаються Ф.Ратцель, Р.Челлен, К.Хусхофер, Н.Спайкмен, Х.Макинлер, А.Мехен та інші. Концепції та теорії цих вчених та військових–практиків складають основу геополітики як науки та практичної діяльності. Важливою обставиною є те, що соціально–політичне середовище в якому народжувалася геополітика визначалося специфікою т.зв. епохи імперіалізму – історичного періоду, що характеризується боротьбою великих імперій за територіальний перерозподіл світу. Таким чином класична геополітика була покликана слугувати саме імперським цілям – себто досягнення політичного домінування з можливим використанням військових засобів [3,с.31]. Економічні можливості були на той момент одночасно як метою подібної політики, так і, звичайно, її засобом та інструментом. Історично геополітика оперувала в першу чергу категоріями сили, могутності та домінування, так Б.Ісаєв посилавчись на одного з батьків–засновників класичної геополітики Ф.Ратцеля зазначає, що «кріст держав сприяє диференціації світу на сильні, життєздатні та слабкі країни. Сильні створюють колоніальні імперії, доля слабких – бути приєднаними до сильних держав або залученими до орбіти їхнього впливу» [4,с.74–75]. В свою чергу Ф.Моро–Дефарж описуючи етапи розвитку класичної геополітики наголошує, що «долові швидку геополітика вийшла за рамки теоретичних дискусій і стала здійснювати суттєвий вплив на реальну політику, особливо під час військових дій» [5,с.9]. Відповідно Перша та Друга світові війни стали своєрідним «полігоном» для втілення і випробування на практиці положень класичної геополітики. Часом геополітика виступала важливим елементом комплексу причин цих конфліктів: так саме концепція життєвого простору держави К.Хаусхофера стала суттєвим чинником розвитку реваншистських настроїв в Німеччині у міжвоєнний період та передумовою Другої світової війни.

З падінням Берлінського муру, що ознаменувало закінчення Холодної війни та практично співпало з розпадом СРСР, завершився більш ніж 40 річний період конкуренції двох глобальних геополітичних стратегій. Світ увійшов в нову епоху міжнародних відносин, а питання природи й структури майбутнього світового порядку було й досі залишається одним з центральних для вчених–міжнародників. Вже зараз стало зрозуміло, що надії на глобальне поширення ліберально–демократичних цінностей і відповідно кінець історії воєн та боротьби за владу між державами є науковою утопією. В той же час протилежна концепція утворення монополярного світу на чолі з США також не відповідає реаліям сучасної міжнародної системи. Боротьба за вплив на міжнародній арені між державами лідерами повертається, а її форми та методи змінюються відповідно до специфіки умов глобалізації. Як зауважує Т.Лебедева «вузьке, традиційне розуміння геополітики зовсім не відображує тих величезних й радикальних змін, які відбулися і відбуваються в світі. Такі світові тенденції, як глобалізація та демократизація суттєво трансформували геополітичний простір, зруйнували основні традиційні «імперативи» класичної геополітики» [6,с.7].

Глобалізація змінює сутність міжнародних відносин, що вже виходять за рамки лише міждержавних. Постійний розвиток інформаційних технологій, новітні засоби комунікації, транспортні можливості, глобальні платіжні системи формують щільну мережу міжнародних контактів різного характеру між багатьма суб'єктами, збільшуючи кількість цих контактів настільки, що контроль за ними подекуди стає надто складним і навіть неможливим. Великі транснаціональні корпорації успішно використовують свої величезні фінансові та організаційні можливості для адаптації своїх цілей до специфіки локальних економічних та соціально–політичних реалій й вимог, що дозволяє їм отримувати надприбутки, які відповідно відкривають можливості нових економічних експансій. Одночасно глобалізація змінює природу геополітики, яка за своєю суттю державоцентрична, а основною рисою глобальності процесів є їх вихід на наддержавний загальносвітовий рівень. Також можна впевнено відмітити, що класичний «імперський» підхід до геополітичної теорії та практики є не адекватним специфіці та тенденціям глобалізації. Неefективність військової сили як інструменту досягнення політичних цілей наочно продемонструвала остання іракська кампанія Сполучених Штатів, що виявилася провальною не дивлячись на безпрецедентні військові та фінансові можливості США. Свого часу винайдення та розвитку ядерної зброї звело нанівець географічний детермінізм притаманний класичній геополітиці, глобалізація як процес взаємопроникнення та універсалізації міжнародно–політичних і міжнародно–економічних потоків здавалося б кидає виклик самому існуванню геополітики, проте на практиці вона одночасно породжує реакційні настрої у багатьох держав, які прагнуть скористатися невизначеним характером сучасного світового порядку для утвердження власних геополітичних амбіцій. Так військові фіаско США в Іраку та Афганістані, а також кризові тенденції в американській економіці опосередковано вплинули на зміну міжнародно–політичної риторики: замість засудження «американського гегемонізму» – прагнень побудувати монополярного «Рух Americana» – все частіше можна почути про процес формування багатопольярного світу. Особливо цей підхід популярний в Росії та Китаї, які безумовно бачать себе в ролі майбутніх геополітичних «полісів».

Зважаючи на те, що глобалізацією неможливо керувати, оскільки це об'єктивний процес розвитку світової цивілізації, великі й розвинуті держави зосереджують увагу на пошуках корисних для себе напрямів та галузей цього процесу або створюють нові. Проте це не означає, що те ж саме не можуть робити малі чи транзитивні країни, навпаки – це має стати однією з головних цілей їхньої політики та економіки, проте це потребує величезної мобілізації зусиль та відповідної політичної волі.

Кризові тенденції в геополітичній теорії та практиці наприкінці 20 століття зумовлені ядерним чинником, розпадом біполярної міжнародної системи та тенденціями глобалізації підсилили інтерес дослідників до такого наукового напрямку як геоeкономіка. Існує чимало поглядів на сутність геоeкономіки: частина науковців ґрунтуючись на дослідженнях І.Валлерстайна розглядає геоeкономіку як економічну світ–систему, якій притаманні традиційні з точки зору неомарксизму ринкові риси – поділ на «експлуататорів» та «тих кого експлуатують» в даному випадку на глобальному рівні. В рамках іншого підходу (Е.Люттвак, В.Дергачев, Е.Кочетов) геоeкономіку розглядають в якості певного етапу розвитку геополітики – нову геополітику, що використовує економічні інструменти для досягнення регіональної чи глобальної могутності. Також поширеним є розуміння геоeкономіки як певного принципу об'єднання всіх економічних установок й структур держави в єдину стратегію, що враховує загальносвітову ситуацію [7,с.4]. Наведені приклади являють собою лише невелику частину розмаїття методологічних підходів до дослідження геоeкономіки. Як зауважує Н.Розов «геоeкономіка» подібно до «історії», «географії», «геополітики» – це термін, що означає одночасно і галузь пізнання, і реальність, яку вона вивчає. Автор визначає геоeкономіку як «сферу взаємодії між співтовариствами різного масштабу й характеру відносно

контролю над економічними ресурсами, при тому, що ця взаємодія, контроль чи самі ресурси перетинають кордони політичної влади» [8, с. 113]. Під співтовариствами або геоекономічними акторами автор має на увазі імперії, національні держави, міжнародні організації, фінансові групи, інститути, центри тощо. Н. Розов не вважає правильним коли геоекономіку розглядають в якості галузі геополітики чи навпаки коли геополітику як сферу «гегемонії» включають в геоекономічну сферу, або коли начебто застарілу геополітику намагаються замінити геоекономікою. Автор наголошує на тісному взаємозв'язку та часом навіть злитті цих двох автономних сфер, що підпорядковані різній логіці. На думку Розова все, що стосується контролю над економічними ресурсами в рамках існуючих структур територіальної влади, – це геоекономіка. Все, що стосується боротьби за сам цей територіальний контроль, – це геополітика [8, с. 113]. Натомість В. Дергачев вважає геоекономіку новою геополітикою та наголошує, що вона «робить акцент на домінуючій ролі економічних чинників в «захопленні» чужих територій». Дергачев пропонує наступне визначення геоекономіки – «геополітика з позицій економічної могутності держави або блоку. Досягнення зовнішньополітичних цілей, світової чи регіональної «могутності» переважно економічним шляхом» [2]. Автор зауважує, що «геоекономіка досліджує трансформацію міжнародних економічних відносин, світогосподарську інтеграцію та створення конкурентоздатних умов господарювання під дією чинників глобалізації. Геоекономіка – це політика перерозподілу ресурсів і світового доходу. Основні надприбутки (ренту граничної енергетики) отримують світові полюси економічного і технологічного розвитку» [2]. С. Переслегін вважає, що геоекономіка це просто красивий термін покликаний описати нову якість складного сучасного світу. На думку автора сучасний геоекономічний універсум може бути представлений у вигляді певного аналогу «харчової піраміди». Основою піраміди є сільськогосподарські регіони. Поверхом вище знаходяться області, що виробляють сировину, ці дві сходинки мають доіндустріальну природу. Наступні поверхи носять індустріальний характер й включають області, що зайняті низько технологічним виробництвом, а також регіони, що поставляють на світовий ринок хай тек. Дві останні сходинки постіндустріальні, тут виробляється інтелектуальна сировина та єдині правила геоекономічної гри. Цим сходинкам відповідають чотири частини світу: «Південь», що спеціалізується на доіндустріальному (сировинному й сільськогосподарському виробництві); «Схід», що розвиває класичну індустрію; «Захід» – царство високих технологій та «Північ», що випускає інтелектуальну сировину. В геоекономічних реаліях виграє той, хто першим сконструює новий економічний простір та побудує для нього систему діяльності [9].

Геоекономіка як наукове вчення – це в першу чергу, за аналогією з геополітикою, специфічний системний підхід до дослідження міжнародно-економічних процесів на регіональному та глобальному рівнях. Узагальнюючи сукупність існуючих двосторонніх та багатосторонніх економічних відносин в рамках певного регіону чи в загальносвітовому масштабі, дослідники будують власні геоекономічні моделі та виходячи з їх специфіки розглядають певні закономірності цих процесів. Подібний підхід можна охарактеризувати як своєрідний «погляд зверху», він дає можливість будувати стратегічні концепції та прогнози щодо тенденцій розвитку світової економічної системи. Ще однією функцією геоекономіки є визначення стратегічних імперативів держави в міжнародно-економічній сфері, що ґрунтуються на її географічних, політичних, демографічних та ін. можливостях та головною метою яких є її піднесення в якості домінуючої потуги відносно інших держав. В цьому контексті необхідно зауважити, що під домінуванням ми маємо на увазі саме переважаючий економічний потенціал, оскільки ключовою відмінною рисою геоекономіки в порівнянні з геополітикою є фактична відсутність в неї військово-стратегічних цілей та прагнень. Геополітика завжди в першу чергу оперує категоріями національної безпеки й військово-стратегічної переваги – це перші та головні пріоритети геополітичних досліджень,

все інше можна віднести до інструментів досягнення цієї мети. Так економічна безпека держави, в тому числі забезпеченість її необхідними енергетичними ресурсами, розглядається в якості складової національної безпеки. Тож ті концептуальні узагальнення, а також реально існуючу практику, що стосуються боротьби держав, ТНК, наднаціональних утворень та ін. акторів на світовому ринку за допомогою економічних засобів й інструментів включаючи поглинання, доведення до банкрутства, отримання «ренти» тощо, ми відносимо до геоекономіки. Хоча звичайно, як неможливо цілком розвести політику і економіку, оскільки вони є логічно та практично взаємопов'язаними, так само геополітика і геоекономіка мають більше точок перетину аніж чітких кордонів.

Ми вже наголошували на фактичній відсутності універсальних загальносвітових механізмів чи органів контролю за глобальними політичними і економічними процесами сучасності. В умовах стрімкого збільшення кількості міжнародних контактів, а також постійного ускладнення їх характеру, в тому числі через появу нових акторів, сталий розвиток будь-якої держави буде залежати від здатності зайняти та, що не менш важливо, утримати власну позицію. Як в політичній сфері так і в економічній. Синтетичний та стратегічно-орієнтований характер геополітики і геоекономіки може зіграти ключову роль в їх утвердженні в якості базових орієнтирів для створення національної стратегії розвитку держави. Без такої стратегії сталий розвиток держави в умовах глобалізації неможливий, оскільки за таких умов деструктивний вплив цих процесів буде переважати над реалізацією потенційних можливостей, що їх відкриває глобалізація.

Для України створення стратегії національного розвитку є життєво необхідним з огляду на транзитивний характер її політичної та соціально-економічної системи. На даному етапі наша держава перебуває в дуже складному міжнародно-політичному становищі, що ускладнюється слабкою економічною базою. Тиск з боку РФ, «в'ялість» в проведенні необхідних інституційних реформ всередині держави ускладнюють і без того непростий процес реалізації Євроінтеграційної стратегії. Варто наголосити, що однією з причин утворення такої ситуації стала відсутність послідовної стратегії розвитку держави протягом всієї історії її існування. Зовнішньополітичні та економічні пріоритети визначалися відповідно до певної політичної кон'юнктури та під впливом особистих інтересів представників правлячих кіл. Зараз Україна опинилася в центрі протистояння геополітичних інтересів Москви та геоекономічних стратегій ЄС. Ми робимо такий висновок з огляду на те, що для Росії Україна в першу чергу є потенційним «союзником», що буде відігравати роль «буфера» проти подальшого просування НАТО на Схід, в свою чергу ЄС, що фактично не має реально діючого автономного військово-стратегічного крила, асоціація з Україною цікавить як спосіб розширення ринків збуту, аграрні можливості, дешева робоча сила тощо. Крім того, слабка українська економіка є дуже вразливою від потенційних деструктивних зовнішніх впливів. Тому створення ефективної антикризової стратегії є для нашої держави першочерговим завданням.

Національна стратегія антикризового розвитку на сучасному етапі має формуватися виходячи з таких завдань:

- визначення зовнішньополітичного вектора розвитку;
- забезпечення надходження фінансового капіталу для поживлення національної економіки;
- реформування судової системи відповідно до європейських стандартів;
- проведення внутрішніх реформ спрямованих на створення привабливого інвестиційного клімату.

Оскільки вказані напрями багато в чому взаємопов'язані, вирішення цих завдань можливе лише за умови комплексного підходу. Відповідно до офіційно проголошеного курсу основним вектором зовнішньої політики України є співпраця з Європейським Союзом. В цьому контексті необхідний комплексний аналіз потенційних загроз та можливостей, що відкриває даний вектор розвитку, а також відповідно пошук шляхів мінімізації загроз та реалізації можливостей – наявних порівняльних переваг в націо-

нальній економіці. Реформування судової системи та перш за все подолання її політичної заангажованості є суттєвим чинником створення необхідного інвестиційного клімату, а також цей крок має стати дієвим інструментом контролю та захисту національних інтересів держави в процесі співпраці з іноземним капіталом. Створення системи преференцій для іноземних інвесторів може стати ефективним шляхом розвитку регіонів, що також є ключовим завданням української антикризової стратегії.

Для нашої держави дослідження та усвідомлення сучасних геополітичних та гео економічних реалій на регіональному та глобальному рівні є життєво необхідним, особливо з огляду на специфіку її географічного положення, а також історичного й соціально-політичного розвитку. Історично Україна знаходилася в ролі об'єкта геополітичних стратегій великих гравців світової політики, на сучасному етапі вона з одного боку залишається заручником інерційного геополітичного протистояння Росії Заходу, а з іншого стає аутсайдером та сировинним донором гео економічного поступу ЄС. В подібній ситуації необхідна особлива мобілізація зусиль, а також узгодженість і послідовність дій на всіх рівнях, як політичного керівництва держави, так і представників фінансово-бізнесових кіл з метою винайдення адекватної формули й відповідно побудови ефективних взаємовідносин з кожною зі сторін, що сприяло би реалізації національних інтересів в політичній та економічній сферах. Інакше є суттєвий ризик залишитися в ролі буферної «сірої зони» нестабільності та занепаду між двома центрами сили. За цих умов побудова стратегії національного розвитку, яка б враховувала геополітичні реалії та гео економічні перспективи, є першочерговим завданням провідних наукових та державних установ.

Список використаних джерел

- Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce / E.Luttwak // The Geopolitics Reader. – London: Routledge, 1998. – С.125–130.
- Гео економіка. Інститут геополітики професора Дергачева [Електронний ресурс] // Аналітичний і освітній портал. – Режим доступу: <http://dergachev.ru/geoe/index.html>
- Ветринський І.М. Проблема ідентифікації імперіалізму в умовах глобалізації / І.М. Ветринський // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. Зб. наук. праць. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – №1 (17). – С.28–33.
- Исаев Б. Геополитика: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб.: Издательский дом «Питер», 2005. – 378 с.
- Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику / Ф.Моро-Дефарж [Електронний ресурс] // Библиотека Михаила Грачева. – Режим доступу: <http://grachev62.narod.ru/dfrg/content.htm>
- Лебедева Т.П. Геополитика. Учебное пособие / Т.П. Лебедева. – М.: МГУ, 2008. – 219 с.
- Нурьшев Г. Теоретико-методологические основы геоэкономии / Г.Н. Нурьшев [Електронний ресурс] // Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент». – СПб.: Издательство НИУ ИТМО, 2013. – №2 (13). – Режим доступу: <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/451.pdf>
- Розов С. Геополитика, геоэкономика и геокультура: взаимосвязь динамических сфер в истории России / Н.С. Розов // Общественные науки и современность. – М.: Издание Президиума Российской Академии наук, 2011. – №4. – С.107–121.
- Переслегин С. Границы геополитики: геоэкономический подход / С.Переслегин [Електронний ресурс] // Русский архипелаг. – Режим доступу: <http://www.archipelag.ru/geopolitics/partii/chess-board/geo-podhod/>

References

- Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce / E.Luttwak // The Geopolitics Reader. – London: Routledge, 1998. – С.125–130.
- Geoekonomika. Institut geopolitiki professora Dergacheva // Analiticheskij i obrazovatelnyj portal. – <http://dergachev.ru/geoe/index.html>
- Vietrynskyi I.M. Problema identifikacii inperializmu v umovah globalizacii / I.M. Vietrynskyi // Visnyk Nacionalnogo tehnicznego

universitetu Ukrainy «Kyivskiy Politehnicnyi Instytut». Politologia. Sociologia. Pravo. – K.: NTUU «KPI», 2013. – №1 (17). – С.28–33.

- Isaev B. Geopolitika. – SPb.: Izdatelskiy dom «Piter», 2005. – 378 c.
- Moro-Defarge F Vvedenie v geopolitiku // Biblioteka Mihaila Gracheva. – <http://grachev62.narod.ru/dfrg/content.htm>
- Lebedeva T.P. Geopolitika. – M.: MGU, 2008. – 219 c.
- Nuryshv G. Teoretiko-metodologicheskie osnovy geoekonomiki. – <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/451.pdf>
- Rozov S. Geopolitika, geoekonomika i geokultury: vzaimosvyaz dinamicheskikh sfer v istorii Rossii // Obshestvennie nauki I sovremennost. – M.: Izdanie RAN, 2011. – №4. – С.107–121.
- Pereslegin S. Granici geopolitiki: geoekonomicheskij podhod // Russkiy arhipelag. – <http://www.archipelag.ru/geopolitics/partii/chess-board/geo-podhod/>

* * *

УДК 32.001 (042.3)

Гула Р. В., доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), gula-ruslan@mail.ru

Щурко О. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри гуманітарних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), bosja-ret@i.ua

Основні теоретичні підходи та характеристики націоналізму як ідеології та суспільно-політичної практики

Метою статті є розглянути основні теоретичні підходи до націоналізму як явища, феномену, ідеології та суспільно-політичної практики. Націоналізм може функціонувати у широкому спектрі форм, типів і видів залежно від комплексу історичних, соціальних, духовних особливостей та ідеологічних установок. Тому володіє багатьма визначальними характеристиками та особливостями. Виробити універсальну єдину теорію націоналізму неможливо, набагато ефективнішими для суспільно-політичних процесів будуть спроби аналізу наукових підходів, теорій та концепцій.

Ключові слова: націоналізм, національна ідея, нація.

Gula R.V., Ph.D. in History, Associate Professor of Humanities, Army Academy named Hetman P.Sahaydachnoho (Ukraine, Gorodok), gula-ruslan@mail.ru.

Shchurko O.M. Candidate of political sciences, docent, Associate Professor of Humanities, Army Academy named Hetman P.Sahaydachnoho (Ukraine, L'viv), bosja-ret@i.ua

The main theoretical approaches and characteristics of nationalism as an ideology and socio-political practice.

The article aims to review the main theoretical approaches to nationalism as a phenomenon, the phenomenon of ideology and socio-political practice. The term «nationalism» in the modern sense began to actively use in academic discourse since the end of XVIII century. In the specific historical conditions of genesis of nationalism is characterized by the complexity of the origin and development of different areas. Nationalism can operate in a wide range of shapes, types and depending on the complex historical, social, spiritual and ideological characteristics of plants. So has many defining characteristics and features. In today's world nationalism – is an objective reality, which requires thorough research. Develop a universal unified theory of nationalism can not be much more effective for social and political processes will attempt to analyze scientific approaches, theories and concepts.

Keywords: nationalism, national idea, nation.

Gula R.V., доктор історических наук, професор кафедри гуманітарних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Городок), gula-ruslan@mail.ru

Щурко О. М., кандидат політических наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), bosja-ret@i.ua

Основные теоретические подходы и характеристики национализма как идеологии и общественно-политической практики.

Целью статьи является рассмотреть основные теоретические подходы к национализму как явления, феномена, идеологии и общественно-политической практики. Национализм может функционировать в широком спектре форм, типов и видов в зависимости от комплекса исторических, социальных, духовных особенностей и идеологических установок. Поэтому обладает многими определяющими характеристиками и особенностями. Выработать универсальную единую теорию национализма